

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**Міжнародна стратегія
економічного розвитку регіону**

**Международная стратегия
экономического развития региона**

**International Strategy
of Region Economic Development**

Матеріали
IV Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, Україна, 3–5 вересня 2013 року)

Суми
Сумський державний університет
2013

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕДБАЧЕННЯ НА ОСНОВІ ЗАКОНІВ ЦИКЛІЧНОСТІ ЯК УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

Дергачова В. В., д-р. екон. наук, проф., **Кологривов Я. І.**
Національний технічний університет України «КПІ», Україна

Для пошуку перспективних технологій для забезпечення конкурентоздатності підприємства необхідне виявлення та обґрунтування науково-технологічних напрямів, що складуть основу 6-го технологічного укладу. Для цього в даному дослідженні використовується методологія передбачення на основі законів циклічного розвитку. Мета передбачення полягає в тому, щоб дослідити потенціал розвитку світової економіки, галузі, підприємства у мінливих економічних, соціальних, політичних та екологічних умовах, виявити критичні науково-технологічні напрями, що складуть основу 6-го технологічного укладу [1] та виявити критичні технології, які можна впровадити на підприємствах енергетичної, машинобудівної або інших галузей, що забезпечить вихід України на якісно новий рівень конкурентоспроможності.

Передбачення звичайно більш далекосяжне, ніж класичне планування, але його результати не мають бути абстрактними, тому період, який необхідно обрати, не повинен бути занадто відтермінованим, доцільним є 10-річний період, який, своєю чергою, також можна розбити на декілька циклів планування.

Методологічною основою передбачення є сценарний аналіз. Сценарії – це історії, які описують, як підприємство, галузь або країна може виглядати, скажімо, в 2015 або в 2020 роках. Вони вивчають, як підприємство, галузь або країна зміниться, якщо певні тенденції більш істотно почнуть впливати на систему або, навпаки, цей вплив послабиться, або різноманітні події відбудуться чи не відбудуться, і як це вплине на систему. Зазвичай кількість сценаріїв, що розробляються знаходиться у діапазоні від двох до п'яти років, кожен з яких описує свій, відмінний варіант майбутнього, пов'язаний з різними тенденціями та подіями.

Сценарії використовуються для огляду або тестування низки планів і варіантів стратегій: висновком є те, що різні плани, ймовірно, краще працюють у різних сценаріях. Альтернативні сценарії можуть бути використані по черзі, щоб стимулювати розробку нових стратегій, або в якості основи для стратегічного бачення. Їх також можливо використовувати в якості індикатору «раннього попередження», який сигналізуватиме щодо зміщення до певного стану майбутнього.

У будь-який момент часу, є нескінченне число можливих сценаріїв майбутнього. Сценарне планування не намагається передбачити, які з них будуть відбуватися, проте через формальний процес визначає обмежений набір прикладів можливих варіантів майбутнього, які надають цінну точку відліку при оцінці поточної стратегії або розробці нових стратегій.

Сценарії є правдоподібними зразками майбутнього, які, як правило, супроводжуються «історією майбутнього», яка відображає шлях із сьогодення в майбутнє (такі сценарії часто називають «дослідницькими» або «екстраполяційними»), або у зворотному напрямку, тобто від майбутнього до сьогодення (часто згадуються як «нормативні» сценарії) [2]. У будь-якому передбаченні розробляються кілька контрастних сценаріїв, як правило, з певним простором для можливих видозмін. Кількість сценаріїв, що розробляються у різних передбаченнях, є різною, але типовою є кількість від 3-х до 5-ти. Сценарії, як правило, помітно відрізняються один від одного, іноді пропонуючи досить радикальні (хоча й правдоподібні) погляди на майбутнє. Хороші сценарії часто містять кількісні та якісні елементи [3].

Є низка способів розробки сценаріїв, але, можливо, найбільш популярними є «архетипний» і «матричний» підходи. У першому, різні світогляди (або системи цінностей) можуть бути використані для розробки нормативних контрастних сценаріїв, наприклад, «Зелене майбутнє». Або теперішнє може бути по-різному екстрапольовано в майбутнє, на основі різних припущень про форму та/або напрям рушійної сили (драйвера), що продукує зміни [4]. На відміну від цього, в матричному підході зазвичай обираються дві важливі, але невизначені рушійні сили, що продукують зміни. Наступним кроком є визначення екстремальних значень для кожної з цих рушійних сил, наприклад, візьмемо невизначену рушійну силу «зростання обсягу продажів», одним екстремумом якої може бути «низькі темпи зростання», іншим – «високі темпи зростання». Вісі цих рушійних сил наносяться на графік один навпроти одного, щоб створити простори сценаріїв (для двох рушійних сил створюється матриця розмірністю 2 на 2, тобто чотири сценарні простори) [5].

Важко виділити, який з підходів є кращим, вони обидва є досить популярними. Структурований характер матричного підходу зрозуміліший для користувача. У ньому чітко зрозуміло, як були отримані сценарні простори. Однак, ця матриця може бути також надто обмеженою з погляду масштабу і може не найкращим чином підходити для відображення майбутнього «можливого простору». Архетипний підхід, навпаки, надає сценаристам більше ступенів свободи.

Для кращих результатів важливо, щоб у розробці сценаріїв брали участь зацікавлені сторони/особи. І не тільки як консультанти, а за рахунок залучення їх безпосередньо до участі в підготовці сценаріїв, часто шляхом проведення семінарів. Важливого значення необхідно приділити якості даних, у протилежному випадку, до сценаріїв, що розроблені без належного забезпечення якості даних, може бути відсутня довіра через неточності, нерозуміння тощо [6]. Це вимагає перегляду відповідної літератури – у тому числі наявних досліджень з передбачення – і, можливо, використання опитувань та інтерв'ю для того, щоб заповнити прогалини. Сценарії також повинні бути заохочувальними, якщо вони хочуть бути корисними. Цього можна досягнути як через зміст (наприклад, аналіз і синтез), так і через

уявлення (розповідь, графічне представлення тощо).

Зважаючи на це, стає очевидною можливість застосування методології передбачення для виявлення науково-технологічних напрямів, що складуть основу шостого технологічного укладу та створення сценаріїв можливого розвитку подій на рівні підприємства, галузі, країни.

1. ICSU Foresight Analysis [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.icsu.org/1_icsuinscience/PDF/ICSU_Foresight_summary.pdf– Загол. з екрану.

2. Scenarios for future scientific and technological developments in developing countries 2005-2015 // European Commission Community Research. Report. – March 2006 [електронний ресурс]. – Режим доступу: ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/foresight/docs/ntw_scenarios2_report_en.pdf. – Загол. з екрану.

3. ICSU Foresight Analysis [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.icsu.org/1_icsuinscience/PDF/ICSU_Foresight_summary.pdf– Загол. з екрану.

4. 20 forecasts for 2010 – 2025 // World Future Society Report [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wfs.org/forecasts/index.html>. – Загол. з екрану.

5. Science and Technology Foresight Survey // National Institute of Science and Technology Policy Report. – May 2005 [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nistep.go.jp/achiev/ftx/eng/rep097e/idx097e.html>. – Загол. з екрану.

6. Morales Jesus E. A. The Most Commonly Applied Methodologies in Technology Foresight // The proceeding of the UNIDO Technology Foresight Conference for Central and Eastern Europe and the Newly Independent States. – Vienna, April 4-5, 2001. – P. 170-178 [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unido.org/fileadmin/import/12608_AideMemoire.pdf – Загол. з екрану.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ І РЕГІОНУ: КАТЕГОРІАЛЬНА ВИЗНАЧЕНІСТЬ

Квачан О. С.

ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ», Україна

У посланні президента України до Верховної Ради України визначено, що основним завданням державної регіональної політики є послідовний, гармонійний, стабільний, сталий (з урахуванням екологічних складових), збалансований соціально-економічний розвиток всіх регіонів з метою створення повноцінного середовища для життєдіяльності людини на всій території країни, забезпечення високого рівня якості життя людини незалежно від місця її проживання.

Термін «сталій розвиток» з'явився у Канаді наприкінці 1960-х років, а на початку 1980-х Л.Браун застосував його у соціально-економічній географії. У загальному розумінні поняття сталий розвиток трактується як загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їхню потребу в безпечному і здоровому довкіллі. Важливим моментом сталого розвитку є те, що він є керованим процесом. Основою керування є системний підхід та застосування сучасних інформаційних технологій, які дають змогу моделювати варіанти напрямків розвитку та з високою точністю прогнозувати їх результати для вибору оптимального.

Загальні засади цього поняття закладено ще у «Декларації соціального прогресу і розвитку» ООН (1968р.). Автором економічної теорії сталого